

Agata Balińska

Wydział Nauk Ekonomicznych
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Funkcja turystyczna jako kierunek dywersyfikacji funkcji wiejskich obszarów przygranicznych wschodniej Polski

Abstrakt: Teren wschodniej Polski, szczególnie obszar leżący w bezpośrednim sąsiedztwie granicy państwa, jest równocześnie wschodnim pograniczem Unii Europejskiej. Ma on wszystkie cechy typowe dla obszarów peryferyjnych. Utrudnione możliwości rozwoju gospodarczego sprawiają, że na znaczeniu zyskuje turystyka. Celem artykułu jest ocena rozwoju funkcji turystycznej na terenie powiatów leżących wzdłuż wschodniej granicy Polski. Jej poziom w poszczególnych powiatach jest zróżnicowany, co zobrazowano wskaźnikami. Analizę wskaźników uzupełniono prezentacją informacji pozyskanych z badań ankietowych wykonanych na próbie 600 mieszkańców tego terenu. Wyniki ankiety wskazały, że mieszkańcy oczekują rozwoju funkcji turystycznej oraz potrafią właściwie ocenić korzyści i problemy z niej wynikające.

Słowa kluczowe: funkcja turystyczna, obszary wiejskie, wschodnia Polska

Kody JEL: O18, R10

Wstęp

Proces rozszerzania się Unii Europejskiej prowadzi do osłabienia roli granic wewnętrznych i równoczesnego wzmocnienia granic zewnętrznych. Polska z uwagi na swoje położenie jest miejscem urzeczywistniania obu tych zjawisk równocześnie. To drugie zjawisko występuje na granicy Polski z Ukrainą, Białorusią i Rosją. Charakter granicy wpływa na obszary do niej przylegające. „Zamknięcie wschodniej granicy Polski przyniosło [...] drastyczne ograniczenie wymiany towarowej i osobowej, w konsekwencji będąc zdecydowanym negatywnym impulsem dla gospodarki całego regionu” [Zarycki 2009, s. 40]. Zarycki postrzega tereny przylegające

Agata Balińska <https://orcid.org/0000-0002-8777-9955>

 agata_balinska@sggw.pl, WNE SGGW, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa

do granicy (pogranicza) jako z jednej strony skazane na rozwój poprzez transfer innowacji z centrów, z drugiej przypisuje im cechy, takie jak: otwartość, tolerancja, swoboda wyboru tożsamości i innowacyjność, czyli te przypisywane centrom. Jałowicki i Kaprański także zauważyli, że pogranicze to nie tylko bariera, ale „może być także zasobem i sposobem na życie” [Jałowicki i Kaprański 2011, s. 11–12]. Zasób ten wykorzystywany jest najczęściej do rozwoju drobnego handlu i usług na rzecz mieszkańców z zagranicy oraz podróży tranzytowych. Z kolei z badań Weidenfelda wynika, że przejrzystość granic nie zawsze wpływa korzystnie na rozwój terenów przygranicznych [Weidenfeld 2013]. Na funkcję granicy jako bariery, która znacznie ogranicza rozwój sąsiadujących z nią obszarów, wskazywali Timothy i Tosun [2003].

Regiony leżące w bezpośrednim sąsiedztwie granicy pozostają w mniejszym lub większym stopniu zmarginalizowane w wielu wymiarach, zwłaszcza ekonomicznym i politycznym. Zdaniem Grossa „unijna polityka rozwoju obszarów wiejskich w naturalny sposób odnosi się do regionów peryferyjnych, zwłaszcza silnie związanych z gospodarką rolną i leśną” [Grosse 2007, s. 163]. Problem peryferyjności jest poważnym zagadnieniem podejmowanym w Unii Europejskiej. Zgodnie z raportem „Growing Regions, Growing Europe” 26% wszystkich regionów zaklasyfikowanych jest do regionów peryferyjnych (20% powierzchni UE) i zamieszkuje je ¼ obywateli [EC 2007].

O funkcjach produkcyjnych i pozaprodukcyjnych obszarów przygranicznych decyduje nie tylko charakter granicy, ale przede wszystkim szeroko rozumiane zmiany społeczne, gospodarcze i polityczne. Istotne znaczenie mają procesy integracyjne. Zachodnia i południowa granica Polski przestały być barierą w momencie wejścia Polski do UE. Na wschodzie sytuacja ta dotyczy tylko niespełna 100-kilometrowej granicy z Litwą. Granica z Rosją, Białorusią i Ukrainą stała się równocześnie zewnętrzną granicą UE. Nie oznacza to, że nie ma współpracy między jednostkami terytorialnymi (np. w ramach euroregionów) i podmiotami po obu stronach granicy. Jest ona jednak znacznie utrudniona, przede wszystkim z uwagi na reżim granicy oraz niespójność przepisów prawnych. Czynnikiem wpływającym na rozwój funkcji turystycznej może być występowanie przejść granicznych. Zwiększają one napływ turystów (głównie tranzytowych), ale równocześnie ograniczają turystykę pobytową (realizującą funkcje wypoczynkowe). Na polskiej granicy z Białorusią znajduje się 7 przejść granicznych, a z Ukrainą 6. Natężenie ruchu jest na nich dość intensywne.

Pierwotną funkcją obszarów wiejskich była produkcja żywności, ale rozwój cywilizacyjny osłabił jej znaczenie. Obecnie coraz większego znaczenia nabierają funkcje pozaprodukcyjne i rozwój wielofunkcyjny [Kłodziński 2010, Wilkin 2010]. Z punktu widzenia turystyki ważne są zarówno produkcyjne, jak i pozaprodukcyjne funkcje obszarów wiejskich i rolnictwa. Tradycyjne gospodarstwa rolne są elementem krajobrazu kulturowego, a rodziny wiejskie reprezentantami kultury ożywionej.

Elementy te są z powodzeniem wykorzystywane w rozwoju turystyki. Są też coraz częściej traktowane jako dobro publiczne.

Uwzględniając dominującą rolę poszczególnych form użytkowania i zagospodarowania obszaru, autorka proponuje podział na funkcje [Balińska 2015]:

- rolniczą „monoprodukcyjną” – dominacja gospodarstw wyspecjalizowanych, np. mleczarskich,
- rolniczo-sadowniczą – dominacja gospodarstw sadowniczych, np. okolice Grójca,
- rolniczo-ogrodniczą – np. Przytyk koło Radomia (polskie „zagłębie papryki”),
- rolniczą „poliprodukcyjną” – brak dominacji gospodarstw wyspecjalizowanych, (wielokierunkowa produkcja rolnicza),
- rolniczo-leśną – z dużym udziałem obszarów leśnych,
- mieszkaniową – osiedla położone w pobliżu dużych miast, na których rozwija się budownictwo jednorodzinne, zasiedlane przez „neowieśniaków” (migrantów z pobliskich miast), których aktywność zawodowa jest realizowana nadal w tym mieście,
- mieszkaniowo-socjalną – wsie zamieszkane przez właścicieli niewielkich gospodarstw, którzy większość produkcji przeznaczają na własne potrzeby, oraz osoby starsze, które swoje gospodarstwa przekazały dzieciom lub oddały w dzierżawę albo sprzedały,
- produkcyjną i produkcyjno-usługową – z uwagi na mniejsze koszty wynajmu niektórzy przedsiębiorcy lokują swoje przedsiębiorstwa na obszarach wiejskich,
- rekreacyjną – tereny położone w pobliżu miast, przeznaczone do wypoczynku weekendowego, z osiedlami ogródków działkowych i tzw. drugich domów,
- turystyczno-rekreacyjną – tereny położone w oddaleniu od miast, przeznaczone do pobytów długookresowych, z rozwiniętą infrastrukturą turystyczną,
- wielokierunkowe – łączenie dwóch lub więcej funkcji (rozwój wielofunkcyjny).

Istniejące funkcje obszarów wiejskich utworzyły się więc pod wpływem dwóch czynników: intensyfikacji produkcji rolniczej i „ucieczki” od rolnictwa ludności wiejskiej. Jak zauważa Rosner [2011], mieszkańcy obszarów wiejskich położonych w korzystnej lokalizacji komunikacyjnej względem miast (do 100 km) mają możliwość podjęcia pracy w tych miastach bez konieczności zmiany miejsca zamieszkania. W przypadku obszarów położonych peryferyjnie konieczne jest dywersyfikowanie źródeł dochodów poprzez rozwijanie innych funkcji obszarów wiejskich, w tym funkcji turystycznej. Pojawia się zatem konieczność rozwoju wielofunkcyjnego rolnictwa i obszarów wiejskich. Fałkowski, Jakubowski i Strawiński wskazują, że dywersyfikacja aktywności zawodowej i źródeł dochodów przez mieszkańców wsi jest bardziej korzystna niż skupianie się tylko na produkcji rolniczej lub pracy poza rolnictwem [Fałkowski i in. 2014].

Przedmiotem analizy jest funkcja turystyczna. „Jednostki przestrzenne, w których turystyka stanowi dominującą formę działalności gospodarczej, określa się powszechnie mianem jednostek o funkcji turystycznej, podobnie jak w przypadku obszarów uprzemysłowionych i rolniczych mówi się o funkcjach przemysłowych i rolniczych” [Warszyńska i Jackowski 1979, s. 47]. W głównym nurcie badań ekonomicznych nad funkcją turystyczną wykorzystywane są dwie główne cechy traktowane jako symptomy rozwoju takiej funkcji, czyli: wielkość i rodzaj bazy noclegowej oraz intensywność ruchu turystycznego.

Korzyści z rozwoju funkcji turystycznej są istotne i trudne do uzyskania w przypadku innych kierunków rozwoju. Polegają na wykorzystaniu elementów, które w przeciwnym razie nie byłyby wykorzystane, takich jak walory przyrodnicze, kultura czy usługi. Bardzo często turystyka pozwala też na zagospodarowanie niewykorzystanej zabudowy oraz kapitału społecznego. Na terenach przygranicznych rozwijane są szlaki i sieciowe produkty turystyczne skupiające elementy po dwóch stronach granicy, co jest działaniem integrującym i więziotwórczym. Następuje też promocja regionu i wytwarzanych tam dóbr.

W polityce UE turystyka traktowana jest jako ważny element budowania współpracy ekonomicznej i społecznej, przełamania barier między krajami. Jak podkreślono w raporcie „Tourism as a driving force for regional cooperation across the EU” jednym z dokumentów „wiele innych przykładów współpracy można oprzeć na wcześniejszych inicjatywach związanych z turystyką, nawet w przypadku regionów przygranicznych krajów mających konflikty” [CESCI 2016, s. 9]. W dokumencie tym podkreślono też krótkie tradycje w rozwoju współpracy transgranicznej w krajach środkowej i południowo-wschodniej Europy. Wskazano, że trudno jest zastosować jeden model rozwoju turystyki na obszarach przygranicznych. Działania powinny być dopasowane do określonej przestrzeni uwzględniającej potrzeby lokalnej społeczności i turystów. Dobrymi przykładami rozwoju turystyki na pograniczach są: Lake Constance Tourism Ltd. i Espace Mont-Blanc. Żaden z tych projektów nie jest jednak realizowany na peryferiach UE.

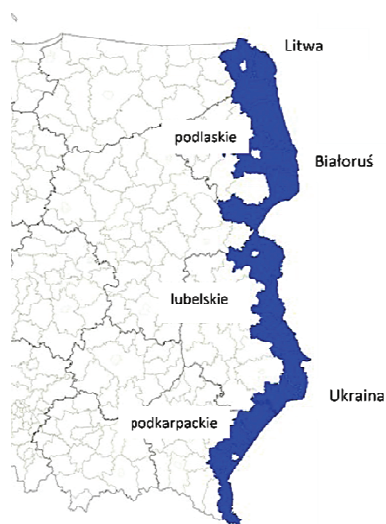
Celem artykułu jest ocena rozwoju funkcji turystycznej wzdłuż wschodniej granicy kraju. Wykorzystano stosowane w badaniach innych autorów wskaźniki: Charvata (W_{Ch}), Schneidera (W_{Sch}), Baretje'a i Deferta (W_{BD}), gęstości bazy noclegowej (W_{GBN}) [Szromek 2012]. W obliczaniu wartości tych wskaźników skorzystano z najnowszych dostępnych danych statystyki publicznej za 2016 r.

Metody i źródła badań

Jako obszar badań przyjęto 16 powiatów (NTS 4) leżących wzdłuż wschodniej granicy kraju (953 km) na terenie trzech województw: podlaskiego lubelskiego i podkarpackiego (rys.). Badany obszar, poza peryferyjnym położeniem, charakte-

ryzuje się dominacją funkcji rolniczej, niską gęstością zaludnienia, znaczną lesistością i słabym rozwojem gospodarczym. Zajmuje on powierzchnię 25,3 tys. km² i zamieszkuje go 274 tys. osób. Wielokrotne na przestrzeni wieków przesunięcia granicy państwowej i migracje ludności sprawiły, że jest to teren o bogatej i niezwykle różnorodnej kulturze.

Analiza danych wtórnych została uzupełniona o prezentację wybranych wyników badań ankietowych zrealizowanych na badanym obszarze na próbie 600 mieszkańców wsi¹. Badania te miały na celu poznanie opinii mieszkańców na temat zasadności rozwoju funkcji turystycznej na obszarze przygranicznym. W badaniach uwzględniono tylko mieszkańców wsi, ponieważ mają oni mniejsze niż mieszkańcy miast możliwości podjęcia pracy zarobkowej i rozwoju zawodowego. W badaniach celowo uwzględniono tylko osoby niezwiązane z branżą turystyczną. Ich opinie cechuje większy obiektywizm i krytycyzm niż tych, którzy czerpią korzyści finansowe z działalności turystycznej.

Rysunek

Obszar badań (opracowanie własne).

Wyniki badań

Pomiar i stan rozwoju funkcji turystycznej na terenie badań

Najczęściej w badaniach nad pomiarem funkcji turystycznej stosowane są następujące wskaźniki [Chudy-Hyski 2006, Stec 2013, Szromek 2013]:

¹Badania wśród mieszkańców wsi przeprowadzono w 2012 r. i w większości zaprezentowano w publikacji Balińska 2016.

$$\text{wskaźnik Schneidera } (W_{Sch}) = \frac{\text{liczba turystów korzystających z noclegów}}{\text{liczba stałych mieszkańców obszaru}} \cdot 100$$

$$\text{wskaźnik Baretje'a i Deferta } (W_{BD}) = \frac{\text{liczba turystycznych miejsc noclegowych}}{\text{liczba stałych mieszkańców obszaru}} \cdot 100$$

$$\text{wskaźnik Charvata } (W_{Ch}) = \frac{\text{liczba udzielonych noclegów}}{\text{liczba stałych mieszkańców obszaru}} \cdot 100$$

$$\text{wskaźnik gęstości bazy noclegowej } (W_{GBN}) = \frac{\text{liczba turystycznych miejsc noclegowych}}{\text{powierzchnia obszaru [km}^2\text{]}}$$

Obliczone wartości wskaźników dla powiatów przygranicznych zamieszczono w tabeli 1.

Poziom funkcji turystycznej na badanym obszarze jest zróżnicowany i w największym stopniu rozwinięty w powiecie bieszczadzkim, a w najmniejszym w powiecie sokólskim. Tylko w powiecie bieszczadzkim wartość wskaźników W_{DB} znalazła się w przedziale 10–40, wskazującym na istotną, ale nie wiodącą funkcję turystyczną, a wartość wskaźnika W_{Sch} zbliżyła się do progowej wartości 500 mówią-

Tabela 1

Wartości wskaźników opisujących funkcję turystyczną w badanych powiatach

Powiat	W_{Ch}	W_{Sch}	W_{BD}	W_{GBN}
Suwalski	133	53	2,23	0,61
Sejneński	155	49	3,40	0,81
Augustowski	347	102	4,17	1,48
Sokólski	26	15	0,36	0,12
Białostocki	87	51	1,14	0,56
Hajnowski	301	144	3,28	0,89
Siemiatycki	38	25	0,68	0,21
Biały	79	61	1,37	0,56
Włodawski	285	80	7,30	2,27
Chełmski	10	9	0,60	0,29
Hrubieszowski	20	11	0,38	0,20
Tomaszowski	72	36	1,13	0,65
Bieszczadzki	1339	479	14,62	2,82
Lubaczowski	378	43	2,25	0,97
Jarosławski	16	10	0,77	0,91
Przemyski	60	38	0,95	0,59

Źródło: Badania własne.

cej o dobrze rozwiniętej funkcji turystycznej. W żadnym powiecie wskaźnik W_{GBN} nie osiągnął progowej wartości 50. Dla wskaźnika W_{Ch} nie ustalono przedziałów – im większa nominalna wartość tego wskaźnika, tym poziom rozwoju funkcji turystycznej jest wyższy. Na badanym obszarze jest to powiat bieszczadzki. W każdym z wymienionych powiatów znajdują się kwatery prywatne, gospodarstwa agroturystyczne czy tzw. drugie domy, które nie są uwzględnione w danych statystyki publicznej. Poziom rozwoju funkcji turystycznej mierzony powszechnie stosowanymi wskaźnikami należy więc uznać za niedoszacowany. Rozwój tej funkcji na badanym obszarze jest wspierany także ze środków unijnych w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia (w perspektywie finansowej 2013–2017 Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej).

Wyniki badań empirycznych

Badaniami objęto 600 mieszkańców wsi niezaangażowanych w działalność turystyczną. W badanej próbie przeważały kobiety. Ponad połowę respondentów stanowiły osoby w wieku 35–54 lata (tab. 2).

Wykształcenie wyższe było częściej deklarowane przez osoby z przedziału wiekowego 25–34 lata. W grupie wiekowej 45–54 lata tylko 10,5% wskazało na wykształcenie wyższe. Wykształcenie zasadnicze zawodowe dominowało wśród osób w przedziale wiekowym 55–64 lata.

Tabela 2

Podstawowe dane opisujące respondentów [%]

Wyszczególnienie	Ogółem $N = 600$	Kobiety $N = 363$	Mężczyźni $N = 237$
Wiek [lata]			
19–24	4,3	4,7	3,8
25–34	16,3	18,2	13,5
35–44	26,7	28,4	24,1
45–54	28,7	27	31,2
55–64	19,3	17,1	22,8
65 i więcej	4,7	4,7	4,6
Wykształcenie			
Niepełne podstawowe	0,7	0,6	0,8
Podstawowe	8,3	9,1	7,2
Zasadnicze zawodowe	25,7	25,3	26,2
Średnie	37,7	38,6	36,3
Niepełne wyższe	8,7	8,3	9,3
Wyższe	19	18,2	20,3

Źródło: Badania własne.

Zdecydowana większość respondentów (94,8%) posiadała gospodarstwo rolne, a ich powierzchnia była w znacznym stopniu zróżnicowana. Największy udział stanowiły gospodarstwa o powierzchni 5–10 ha (22,5%) oraz powyżej 15 ha (22,3%). Udział pozostałych klasyfikował się następująco: 1–2 ha (18,0%), 2–5 ha (17,3%), 10–15 ha (14,7%). Produkcja w co trzecim gospodarstwie (32,3%) przeznaczona była na własne potrzeby, a nadwyżka na rynek, w 30,2% głównie na rynek, a w 22,3% tylko na własne potrzeby. Przedmiotem badań była akceptacja różnych kierunków rozwoju badanego obszaru (tab. 3).

Odnotowano statystycznie istotną zależność między płcią, poziomem wykształcenia i wielkością gospodarstwa a rolniczym kierunkiem rozwoju badanych gmin. Kierunek ten był wskazywany w większym stopniu przez kobiety, osoby z grupy wiekowej 51 i więcej lat, osoby najslabiej wykształcone, ale posiadające największe gospodarstwa. Na przykładzie rynku przetwórstwa owocowo-warzywnego wykazano statystycznie istotną zależność między wiekiem respondenta a rozwojem agroturystyki. W tej kwestii najmniej twierdzących odpowiedzi uzyskano od osób z najmłodszej grupy wiekowej.

Statystycznie istotna zależność była widoczna także między poziomem wykształcenia i wielkością gospodarstwa rolnego a intensyfikacją funkcji turystycznej. Na rozwój poprzez intensyfikację tej funkcji wskazywały przede wszystkim osoby najlepiej wykształcone, posiadające gospodarstwa rolne należące do największej grupy obszarowej.

Respondenci podali też korzyści, które ich zdaniem powoduje rozwój funkcji turystycznej. Były to przede wszystkim: możliwość wykorzystania walorów przyrodniczych (24,7% próby), wzrost dochodów (23,2%), rozwój gminy poprzez podniesienie jej prestiżu i przyciągnięcie inwestorów (7,7%), kontakt z ludźmi (6,2%), promocja gminy i regionu (6%), wzrost poziomu zatrudnienia (5,8%), poprawa estetyki wsi (1,2%), możliwość wykorzystania bliskości granicy (1%), agroturystyka jako alternatywa dla nieopłacalnej produkcji rolniczej (0,7%), możliwości wykorzystania walorów kulturowych regionu (0,5%), aktywizacja mieszkańców i zmiana ich mentalności (0,3%) oraz zainteresowanie ze strony turystów (0,2%). Wśród argumentów przemawiających przeciwko rozwojowi turystyki na badanym terenie znalazły się: degradacja środowiska przyrodniczego, na którą wskazało 2,2% respondentów, małe zainteresowanie ze strony turystów (1,2%), mała atrakcyjność regionu (0,8%), mała opłacalność działalności turystycznej (0,7%) oraz uciążliwość ruchu tranzytowego (0,2%). Są to istotne bariery rozwoju funkcji turystycznej wynikające przede wszystkim z braku tradycji w jej realizacji, obawy przed przyjazdem turystów oraz słabej promocji turystycznej tego obszaru.

Tabela 3

Preferowane kierunki rozwoju badanego obszaru w zależności od płci, wieku i poziomu wykształcenia respondentów (respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź)

Wyszczególnienie			Kierunek rozwoju				
			przetwórstwo owocowo- warzywne	handel	produkcja przemysłowa	rolnictwo	turystyka
Płeć	kobieta	N	119	108	96	126	191
		%	32,78	29,75	26,45	34,71	52,62
	mężczyzna	N	87	65	54	115	113
		%	36,71	27,43	22,78	48,52	47,68
	χ^2			0,981 $p = 0,322$	0,378 $p = 0,539$	1,025 $p = 0,311$	11,382 $p = 0,001$
Wiek	do 39 lat	N	54	61	48	81	112
		%	27,00	30,50%	24,00	40,50	56,00
	40–50 lat	N	82	63	63	75	101
		%	38,14	29,30	29,30	34,88	46,98
	51 lat i więcej	N	70	49	39	85	91
		%	37,84	26,49	21,08	45,95	49,19
	χ^2			7,16 $p = 0,028$	0,79 $p = 0,674$	3,744 $p = 0,154$	5,077 $p = 0,079$
Wykształcenie	niepełne podstawowe / / podstawowe	N	16	17	7	32	25
		%	29,63	31,48	12,96	59,26	46,30
	zasadnicze zawodowe	N	54	41	42	77	64
		%	35,06	26,62	27,27	50,00	41,56
	średnie / niepełne wyższe	N	104	77	73	97	143
		%	37,41	27,70	26,26	34,89	51,44
	wyższe		32	38	28	35	72
		28,07	33,33	24,56	30,70	63,16	
χ^2			3,717 $p = 0,294$	1,851 $p = 0,604$	4,844 $p = 0,184$	21,854 $p < 0,001$	12,706 $p = 0,005$
Wielkość gospodarstwa (N = 569)	do 3 ha	N	52	39	41	38	67
		%	37,96	28,47	29,93	27,74	48,91
	3,1–14,9 ha	N	92	87	78	128	129
		%	31,83	30,10	26,99	44,29	44,64
	15 ha i więcej	N	51	40	28	66	83
		%	35,66	27,97	19,58	46,15	58,04
	χ^2			1,711 $p = 0,425$	0,254 $p = 0,881$	4,318 $p = 0,115$	12,836 $p = 0,002$
Ogółem	N	206	173	150	241	304	
	%	34,33	28,83	25	40,17	50,67	

Źródło: Badania własne.

Podsumowanie

Obszary położone wzdłuż wschodniej granicy Polski są typowymi peryferiami. Charakteryzuje je słaby rozwój gospodarczy, wyludnienie oraz duży udział lasów i terenów zielonych. Sąsiedztwo granicy sprawia, że mogą one stanowić ciekawy obszar turystyczny zarówno dla turysty krajowego, jak i zagranicznego. Rozwój funkcji turystycznej pozwala na zagospodarowanie tych elementów środowiska przyrodniczego i społecznego, których żadna inna forma działalności nie byłaby w stanie zagospodarować. Ciekawym przykładem jest tu powiat bieszczadzki. Badania ankietowe pokazały, że mieszkańcy powiatów przygranicznych oczekują rozwoju funkcji turystycznej. Dostrzegają jej atuty, które w badaniach ilościowych (danych statystyki publicznej) są niemożliwe do wychwycenia. Dostrzegają też, choć w mniejszym stopniu, skutki negatywne. Przeprowadzona analiza pokazała konieczność łączenia badań ilościowych i jakościowych, bowiem ograniczony zakres danych statystyki publicznej nie pozwala uzyskać pełnego obrazu faktycznych korzyści z rozwoju turystyki.

Literatura

- BALIŃSKA A., 2016: *Znaczenie turystyki w rozwoju gmin wiejskich na przykładzie obszarów peryferyjnych wschodniego pogranicza Polski*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Central European Service for Cross-Border Initiatives – CESCO 2016: *Tourism as a driving force for regional cooperation across the EU. Cross-border aspects of tourism development*, Budapest, http://www.cesci-net.eu/tiny_mce/uploaded/CoR_CBC-tourism_contribution-of-CESCO.pdf [dostęp: 15.01.2018].
- CHUDY-HYSKI D., 2006: *Ocena wybranych uwarunkowań rozwoju funkcji turystycznej obszaru*, Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich PAN, Oddział w Krakowie 2 (1), 129–141.
- European Communities – EC, 2007: *Growing Regions, growing Europe*. Fourth report on economic and social cohesion. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/.../reports/cohesion4/pdf/4cr_en.pdf [dostęp: 15.01.2018].
- FALŃKOWSKI J., JAKUBOWSKI M., STRAWIŃSKI P., 2014: *Returns for income strategies for rural Poland*, *Economics of Transition* 22 (1), 139–178.
- GROSSE T.G., 2007: *Innowacyjna gospodarka na peryferiach?*, Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- JAŁOWIECKI B., KAPRALSKI S., 2011: *Peryferie i pogranicza jako interdyscyplinarny obszar badawczy*, [w:] B. Jałowiecki, S. Kapralski S. (red.), *Peryferie i pogranicza. O potrzebie różnorodności*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- KŁODZIŃSKI M., 2010: *Główne funkcje polskich obszarów wiejskich z uwzględnieniem dezagrykacji wsi i pozarolniczej działalności gospodarczej*, *Studia BAS* 4 (24), 9–28.

- ROSNER A., 2011: *Zróźnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich*, [w:] I. Nurzyńska, M. Drygas (red.), *Rozwój obszarów wiejskich w Polsce. Diagnozy, strategie, koncepcje, polityki*, IRWiR PAN, Warszawa, 155–174.
- STEC A., 2013: *Rozwój funkcji turystycznej a zmiany na rynku podmiotów świadczących usługi turystyczne w latach 2004–2012 w województwie podkarpackim*, *Modern Management Review* 18, 20 (4), 203–204.
- SZROMEK A., 2012: *Wskaźniki funkcji turystycznej. Koncepcja wskaźnika funkcji turystycznej i uzdrowiskowej*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- SZROMEK A., 2013: *Pomiar funkcji turystycznej obszarów za pomocą wskaźników funkcji turystycznej na przykładzie obszarów państw europejskich*, [w:] J. Mika, K. Zeug-Żebro (red.), *Zastosowania metod matematycznych w ekonomii i zarządzaniu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice, 91–103.
- TIMOTHY D.J., TOSUN C., 2003: *Tourists' perceptions of the Canada–USA border as a barrier to tourism at the International Peace Garden*, *Tourism Management* 24, 411–421.
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A., 1979: *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.
- WEIDENFELD A., 2013: *Tourism and cross border regional innovation system*, *Annals of Tourism Research* 42, 191–213.
- WILKIN J., 2010: *Wielofunkcyjność rolnictwa. Kierunki badań, podstawy metodologiczne i implikacje praktyczne*, IRWiR PAN, Warszawa.
- ZARYCKI T., 2009: *Peryferie. Nowe ujęcie zależności centro-peryferijnych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Tourist function as a direction of diversification of the functions of rural border areas of eastern Poland

Abstract: The area of eastern Poland, especially the area lying in the immediate vicinity of the state border, is also the eastern borderland of the European Union. It has all the features typical of peripheral areas. Difficult opportunities for economic development make tourism more important. The aim of the article is to assess the development of the tourist function in the poviats along the eastern Polish border. Its level in particular poviats is varied, as illustrated by indicators. The analysis of indicators was supplemented with the presentation of information obtained from surveys made on a sample of 600 inhabitants of this area. The results of the survey indicated that the inhabitants expect the development of a tourist function and are able to properly assess the benefits and problems resulting from it.

Key words: tourist function, rural areas, eastern Poland

JEL classification: O18, R10

Otrzymano: 15 marca 2018 r. / Zaakceptowano: 10 maja 2018 r.
Received: 15 March 2018 / Accepted: 10 May 2018